

UDK 811.163.42'35
811.163.42'342.54
Pregledni članak
Primljen: 1. 11. 2007.
Prihvaćen za tisak: 19. 9. 2008.

ANITA RUNJIĆ-STOILLOVA
MARIJANA TOMELIĆ ĆURLIN
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Filozofski fakultet u Splitu
Radovanova 12, HR – 21000 Split

GUBE LI SE DENTALI ISPRED AFRIKATA? RASPRAVA O JEDNOM PRAVOGOVORNOM PITANJU

Polazište rada je članak Dalibora Brozovića iz 1972./1973. godine "Dentali ispred afrikata: gube se ili se izgovaraju?" Autorice se osvrću na ovo pitanje s pravogovornog stajališta. U istraživanju polaze od tri Brozovićeve kategorije suglasničkih skupova unutar riječi, odnosno spoja dentala i afrikata na granici prefiksa i radiksa (prefiksálnih skupova), radiksa i sufiksa (sufiksálnih skupova) te od fonemskih alternacija u tijeku morfoloških promjena (alternacijskih skupova). Dodaju i četvrtu kategoriju, spoj dentala i afrikata na granicama dviju riječi (fonetske promjene). Dvadeset studenata kroatistike Filozofskog fakulteta u Splitu izgovaralo je suglasničke skupine dentala i afrikata unutar riječi.

KLJUČNE RIJEČI: *pravopis, pravogovor, dental, afrikata*

I. UVOD

Rad se temelji na članku Dalibora Brozovića (1972/1973a) "Dentali ispred afrikata: gube se ili se izgovaraju?", u kojemu autor progovara "o jednom starom pravopisnom i ortoepskom pitanju". Predmet svoga istraživanja sažeo je riječima: "Riječ je o zubnim suglasnicima *t* i *d* kada se u tvorbi riječi, u složenicama ili u morfološkim promjenama nađu ispred afrikata, tj. ispred slivenih suglasnika *c*, *č*, *dž* (*ž*), *ć* i *đ* (*đ*)" (Brozović, 1972/1973a : 129).

Autor navodi tri kategorije suglasničkih skupova unutar riječi, odnosno:

1. spoj dentala i afrikata na granici prefiksa i radiksa;
2. spoj dentala i afrikata na granici radiksa i sufiksa;
3. fonemske alternacije u tijeku morfoloških promjena.

Da bi pojasnio problematiku, prvu skupinu spojeva naziva prefiksálnima skupovima, drugu sufiksálnima, a treću alternacijskima. Radi problema asimilacija unutar govorne riječi, dodaje se i četvrta kategorija koja obuhvaća spoj dentala i afrikata na granicama dviju riječi. Ona će se promatrati kao fonetska promjena.

Navedeni suglasnički skupovi mogu se promatrati i s pravopisnog i pravogovornog stajališta. Ovaj rad istražiti će ih s pravogovornog stajališta.

Pitanje pravogovora često se dovodi u vezu s pravopisom. Naše pismo ne slijedi u potpunosti govor. Čovjek ne piše kao što govori niti zapisuje sve što govori. To se, naravno, odnosi na naglaske, rečeničnu intonaciju, pauze, tempo, jačinu... S druge strane čovjek i ne čita sve što je napisano. Savjeti poput: "Riječ se uvijek mora potpuno izgovoriti. Svaki glas mora biti izrečen. Nijedan glas se ne smije prešutjeti ili promrmljati" (Škarić, 1968/1969 prema Freudreich, 1934 : 104) danas se osjećaju zastarjelima.

Poznavanje pravilnog izgovora skupina dentala i afrikata važno je zbog fonološkog pravopisnog načela.¹ Ispravan izgovor je i pravogovorni i pravopisni problem jer fonološki pravopis registrira foneme i njihove promjene prema stvarnom izgovoru. D. Brozović (1972/1973a : 130) tvrdi da ako se izgovara npr. */bitcil*, tako treba i pisati, a ako se izgovara */bicil*, tako treba pisati. Pišući *u bitci*, nastavlja Brozović, ljudi postupaju ispravno jer se duga afrikata *cc* u jezičnoj svijesti doživljava fonološki kao *tc*. Autor ne zamjera nestručnjaku ako ne zna da je ono što doživljava kao *tc* zapravo u fonetskom smislu duga afrikata, ali zamjera stručnjaku ako tvrdi da je to obična afrikata. Smatra da će fonetska realizacija redovno biti *cc* i *čč* u polaganijem ritmu te *c* i *č* u brzom ritmu.

Prema D. Brozoviću, fonološko pravopisno načelo odgovara standardnoj novoštokavštini zbog relativne prozirne morfonološke strukture.

Ovim će se radom pokušati odgovoriti na pitanje što se danas događa u izgovoru skupina dentala i afrikata.

II. ISTRAŽIVANJE

2.1. PROBLEM

Pravogovorna norma, baš poput pravopisne, propisuje što treba pisati, tj. koji su glasovi u pojedinim riječima i njihovim oblicima. Problem je s nekim pitanjima pravogovorne norme koja više ili manje imaju svoj pravopisni odraz. Neka su pravogovorna pitanja sitna i izolirana. No, postoje i dva krupna kategorijska problema. Prvi je problem dugog ijekavskog jata, a drugi, kojim se ovaj rad i bavi, odnosi se na sljedove dentala i afrikata u sklanjanju imenica, npr. *mladac*, *napitak*, *bitka*... Ovo je pitanje uvijek imalo posebno mjesto u pravopisno-pravogovornoj normi te je uvijek bilo izvor pogrešaka. Što se pravogovora tiče razne fonetike i gramatike donose sljedeća objašnjenja o (ne)izgovaranju dentala ispred afrikata.

I. Škarić (1991b) ističe da se suglasnici *t* i *d* ne izgovaraju ispred afrikata, ali ne i u proklitici i prefiksu. Pravilno je izgovoriti npr. *Iznaćul* za *znat ću* i *Igraćel* za *grad će*. U hrvatskoj se gramatici (Barić i sur., 1995) za ovaj problem navodi da se suglasnici *t* i *d* ne izgovaraju ispred suglasnika *c* i *č* (npr. *otac* – *local*, ne *lotcal*)

¹ O navedenoj problematici bilo je više riječi u članku "Gube li se dentali ispred afrikata? Rasprava o jednom starom pravopisnom problemu", *Zbornik Zadarskih filoloških dana*, 2 (u tisku).

te da se suglasnici *t* i *d* ispred afrikata izgovaraju dugo odnosno geminirano (npr. *nadcestar* – *lnac:estarl*, *bitci* i *bici* – *lbic:il*, *koritce* i *korice* – *lkoric:el*, *radit ću* – *lradic:ul* i dr.²

D. Brozović u svom članku objašnjava zašto su geminirani ostvaraji afrikata mogući. Kako suglasnik *t* pripada istom razredu glasnika kao *p* i *k* (okluzivima), a zvuk tipa *t* ugrađen je u početni dio afrikata *c*, *č*, *ć* te da ništa nije prirodnije nego da se duge afrikate u slavenskim jezicima fonološki reinterpetiraju u svijesti govornika kao skupovi dentala i afrikata (*t + c*, *č*, *ć*, odnosno *t + d*, *dž*, *đ*). Duga je afrikata, dalje navodi autor, u najviše slučajeva najčešća, prosječna i reprezentativna fonetska realizacija ovih skupova (Brozović, 1972/1973a/b : 130).

I. Škarić nasuprot tomu smatra da geminirani glasnici ne postoje (Kišiček, Škarić, 2006 : 15).

2.2. CILJ I PRETPOSTAVKE

Cilj je ovoga rada utvrditi na koji se način danas izgovaraju skupine dentala i afrikata. Stoga se postavlja nekoliko pitanja: 1. izgovaraju li se svojim glasnicima unatoč asimilacijskim ograničenjima?; 2. izgovaraju li se kao drugi fonemi zbog asimilacijskih pravila?; 3. izgovaraju li se kao geminirani fonemi?

Naša je pretpostavka da će se problemi koje istražujemo, rješavati na kompromisan način. To znači da će malo popuštati asimilacijski zahtjev koji teži glatkom govoru, a malo zahtjev za jasnom izvedbom svih fonema.

2.3. METODOLOGIJA

20 studenata 2. godine kroatistike Filozofskog fakulteta u Splitu sudjelovalo je u istraživanju. Uglavnom su to dvadesetogodišnjaci, mahom gimnazijskog obrazovanja, studenti koji su odslušali kolegije Fonetiku i fonologiju te Morfologiju, dakle ispitanici sa znanjem iz pravopisa i pravogovora. Nije se željelo uzimati ispitanike različitih dobnih skupina i obrazovanja jer je svrha ispitivanja bila pokazati kako i jezično obrazovani ispitanici, dakle budući profesori hrvatskog jezika, imaju problem s navedenom problematikom.

Istraživanje se temelji na promišljanjima D. Brozovića o pitanju što se događa sa zubnim suglasnicima *t* i *d* kada se u tvorbi riječi, u složenicama ili u morfološkim promjenama nađu ispred afrikata, tj. ispred slivenih suglasnika *c*, *č*, *dž*, *ć* i *đ*. Autor pojavu promatra u trima skupinama riječi. Prva je skupina riječi u kojima se prijedlozi *od*, *nad*, *pod*, *pred* upotrebljavaju kao prefiksi (npr. *nad-čovjek*, *od-čušnuti*, *pod-crtati*...). Druga skupina obuhvaća riječi u kojima se osnovama na *t* i *d* dodaju pojedini sufiksi: *-ce* (npr. priloz: *očigled-ce*, *sunovrat-ce*; umanjenice srednjega roda: *dlijet-ce*, *korit-ce*, *čeljad-ce*), *-če* (npr. *medvjed-če*, *šegrt-če*), *-čić* (npr. umanjenice: *brt-čić*), turski sufiksi *-džija* i *-čija* (npr. *sladoled-džija*...). Treća je skupina riječi u kojima se u promjeni imenica s osnovom na *t* i *d* i s nastavcima *-ka* (npr. *bit-ka*, *pripovijed-ka*), *-(a)c* i *-(a)k* (npr. *hit-(a)c*, *mlad-(a)c*, *gubit-(a)k*) zbog sibilizacije i/li zbog ispadanja nepostojanog *a* nađu u dodiru dental i *c* (npr. u *bit-ci*, *hit-ca*, *mlad-ca*, *gubit-ci*, *dohod-ci*), odnosno u vokativu dental i *č* (npr. *mlad-če*, *brat-če*).

² Usp. Barić i sur., 1995, str. 56-57.

U istraživanju su preuzete tri navedene skupine te je dodana i četvrta koja se odnosi na pojave sandhija (npr. *sad ću, kud ćeš, kod čuvara, pod cestom* i sl.). Nazvali smo ih fonetskim promjenama, odnosno asimilacijama unutar govorne riječi. D. Brozović o ovoj kategoriji puno ne govori jer nije zanimljiva s pravopisnog stajališta. Tvrdi da pisanje futura načelno predstavlja pravopisni problem, ali je praksa tu toliko stabilizirana da nema razloga ni za kakvo raspravljavanje (Brozović, 1972/1973a : 136).

Sastavljena je lista riječi prema navedenim kategorijama suglasničkih skupova unutar riječi. Za svaku kategoriju odabrano je petnaestak riječi, ukupno 83 riječi. Kao polazište poslužili su Brozovićevi primjeri, dopunjeni primjerima iz 4. izdanja Hrvatskog pravopisa (Babić, Finka, Moguš, 1996).³ Neke riječi iz istraživanja nemaju potvrdu u aktualnom pravopisu jer su ili arhaične ili stilski obilježene odnosno rubne (npr. danas nitko neće koristiti deminutiv *dlijece*, već će reći *malo dlijeto*; ili umjesto *čeljace* reklo bi se *malo čeljade*; umjesto *labučić* reklo bi se *labudić* ili *mali labud...*). No, radi većeg korpusa i one su uvrštene. U četvrtoj kategoriji obuhvaćene su sve kombinacije spojeva dentala *d* i *t* i afrikata *c*, *č*, *ć*, *dž*, *đ*. Riječi s popisa izmiješane su unutar skupina. Njima su dodane one koje ne sadržavaju navedenu pravopisnu problematiku. Time se željelo studentima odvratiti pozornost s problema koji se ispituje.

Prvu kategoriju, spoj dentala i afrikata na granici prefiksa i radiksa čine riječi:

- *nad-cestar, nad-čovjek, nad-ćutan, od-cjeđivati, od-cijepiti, od-cjepljenje, od-curiti, od-ćurlikati, od-ćušnuti, od-čepiti, od-čitati, pod-cijeniti, pod-crtati, pod-ćiniti, pod-đakon;*

Drugu kategoriju, spoj radiksa i sufiksa čine riječi:

- *očigled-ce, mimogred-ce, naočigled-ce, sunovrat-ce, dlijet-ce, čeljad-ce, korit-ce, gospod-če, medvjed-če, šegrt-če, hrt-čić, labud-čić, kabinet-čić, sladoled-džija, led-džija;*

Treću kategoriju, odnosno fonemske alternacije čine riječi:

- *bit-ci, dohod-ci, gubit-ci, hit-ca, izvad-ci, let-ci, mlad-ca, nedostat-ci, otpad-ci, pogod-ci, pred-ci, razgod-ci, škrt-ci, začet-ci, zadržat-ci, zamet-ci, zubat-ci, brat-če, mlad-če, svit-če;*

Četvrtu kategoriju, spoj dentala i afrikata unutar govorne riječi čine:

- *bit će, kod čuvara, kud ćeš, iznad će, mislit će, nad cestom, pred cjevovodom, pred crtačem, pod cvijetom, od četke, pjevat će, pred čuvarom, puhat će, sad ću, pod čekićem, znat ću, grad će, nad cjepanicom, od čega, pred čistilištem, kad će, zaustavit ćemo, probat ću, igrat ću, pred čovjekom, pred džamijom, od džepa, od đaka, pred đardinom, pod donom, pred džipom, glad će, od ćudljivog.*

Ispitanici su trebali izgovoriti riječi s popisa.⁴ Svaka riječ dana im je na jednoj kartici kako bi je ispitanici doživjeli kao samostalnu cjelinu. Kartice su se izmjenjivale u pravilnim razmacima od nekoliko sekunda. Ispitanici nisu bili

³ Ministarstvo kulture i prosvjete Republike Hrvatske odobrilo je uporabu ovoga pravopisa.

⁴ Vidi prilog 1.

upućeni na problem koji se ispituje. Ovomu su dodane i rečenice⁵ koje su studenti također trebali izgovoriti. One su sadržavale pojedine riječi s popisa. Namjera je bila utvrditi kako se izgovara spoj dentala i afrikata unutar rečenice odnosno većeg konteksta. Kod alternacijskih skupova dani su primjeri s dvojakim oblicima, npr. u jednoj rečenici *zadatci*, a u drugoj *zadaci*. Iako bi navedeno zahtjevalo posebno istraživanje, ovdje se htjelo na malom uzorku pokazati utječe li napisano na govor.⁶ Studenti su snimljeni na mini disk, a potom je zvučni materijal prebačen na računalo i preslušan.

U tablice je bilježeno što se čulo pri izgovaranju svih riječi, odnosno na koji su se način ostvarivali spojevi dentala i afrikata.

III. REZULTATI I RASPRAVA

3.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Pri preslušavanju su bilježena pravogovorna ostvarenja skupina dental i afrikata u izoliranim riječima te u riječima unutar rečenica. Za istraživanje je bilo zanimljivo vidjeti dolazi li do razlika u izgovoru spoja dentala i afrikata u izoliranim riječima od onih u rečenicama, dakle u bržem tempu i spontanijem izgovoru.

U spojevima dentala i afrikata široko je polje ortoepski više ili manje prihvatljivih fonetskih realizacija od stvarnog izgovora (eventualno malo reducirana) dentalnog suglasnika ispred afrikata u polaganijem govornom tempu do stvarnog skraćivanja dugih afrikata u običan izgovor pri bržem tempu i ležernijem govoru.⁷

U tablicama 5 i 6⁸ označeni su izgovori svake riječi i rečenice pojedinog ispitanika sljedećim znakovima: -, +, -*, +*. Minusi (- i -*) označavaju "netočan", a plusevi (+ i +*) "točan" izgovor. Termini⁹ "točan/netočan" i "pravilan/nepравilan" koriste se uvjetno radi veće preglednosti rezultata. Minus znači da je dental *d* ili *t* izgovoren u potpunosti ispred afrikate (npr. *lnadčovjekl*, *lmislit ćel*, a minus sa zvjezdicom da je zvučni dental *d* obezvučen i izgovoren kao *t* (npr. *lnatčovjekl*). Plus znači da je asimilacija u izgovoru potpuno provedena, odnosno da se dental ispred afrikate izgubio (npr. *lmislićel*). Plus sa zvjezdicom znači da je izgovorena duža afrikata.

Radi preglednosti točna i netočna pravogovorna ostvarenja zbrojena su i prikazana u Tablici 1.

⁵ Vidi prilog 2.

⁶ Neka su istraživanja pokazala (Runjić-Stoilova, 2006) da na govor utječe napisano.

⁷ S obzirom da je zvuk tipa *t* ili *d* nazočan u početnom dijelu afrikata, bit će potpuno prirodna tendencija da afrikate apsorbiraju prethodne dentale i da se tako skup dvaju suglasničkih fonema pojednostavni u jedan suglasnik. Ta se tendencija ujedinjuje s drugom koja teži da se dva jednaka suglasnika (u fonetskom smislu jedan dug suglasnik) stope u jedan obični (dental + afrikata, fonetski gledano, predstavljaju jednu dugu afrikatu).

⁸ Vidi priloge 3 i 4.

⁹ U daljnjem tekstu ti termini više neće biti u navodnicima.

Tablica 1. Prikaz govornih ostvarenja spojeva dentala i afrikata unutar riječi

RIJEČI	DENTAL NEIZG.	DENTAL IZG.	POSTOTAK NEIZG.	POSTOTAK IZG.
<i>nadžestar</i>	7	13	35	65
<i>nadžovjek</i>	6	14	30	70
<i>nadžutan</i>	9	11	45	55
<i>odcjeđivati</i>	12	8	60	40
<i>odcijepiti</i>	12	8	60	40
<i>odcjepljenje</i>	16	4	80	20
<i>odcuriti</i>	11	9	55	45
<i>odćurlikati</i>	8	12	40	60
<i>odćušnuti</i>	11	9	55	45
<i>odčepiti</i>	8	12	40	60
<i>odčitati</i>	5	15	25	75
<i>podcijeniti</i>	5	15	25	75
<i>podcrtati</i>	12	8	60	40
<i>podčiniti</i>	8	12	40	60
<i>podđakon</i>	11	9	55	45
Σ	9,40	10,60	47,00	53,00
<i>očigledce</i>	19	1	95	5
<i>mimogredce</i>	18	2	90	10
<i>naočigledce</i>	19	1	95	5
<i>sunovratce</i>	18	2	90	10
<i>dlijetce</i>	12	8	60	40
<i>čeljadce</i>	12	8	60	40
<i>koritce</i>	15	5	75	25
<i>gospodče</i>	12	8	60	40
<i>međvedče</i>	13	7	65	35
<i>šegrtče</i>	16	4	80	20
<i>hrtčić</i>	16	4	80	20
<i>labudčić</i>	14	6	70	30
<i>kabinetčić</i>	13	7	65	35
<i>sladoledžija</i>	16	4	80	20
<i>leddžija</i>	15	5	75	25
Σ	15,20	4,80	76,00	24,00
<i>u bitci</i>	18	2	90	10
<i>dohodci</i>	19	1	95	5
<i>gubitci</i>	20	0	100	0
<i>hitca</i>	17	3	85	15
<i>izvadci</i>	18	2	90	10
<i>letci</i>	20	0	100	0

<i>mladca</i>	14	6	70	30
<i>nedostatci</i>	18	2	90	10
<i>otpadci</i>	19	1	95	5
<i>pogodci</i>	18	2	90	10
<i>predci</i>	17	3	85	15
<i>razgodci</i>	15	5	75	25
<i>škrtci</i>	19	1	95	5
<i>začetci</i>	19	1	95	5
<i>zadatci</i>	19	1	95	5
<i>zametci</i>	20	0	100	0
<i>zubatci</i>	19	1	95	5
<i>bratče</i>	8	12	40	60
<i>mladče</i>	10	10	50	50
<i>svitče</i>	15	5	75	25
Σ	16,67	3,33	83,33	16,67

<i>bit će</i>	12	8	60	40
<i>kod čuvara</i>	8	12	40	60
<i>kud ćeš</i>	12	8	60	40
<i>iznad će</i>	15	5	75	25
<i>mislit će</i>	15	5	75	25
<i>nad cestom</i>	14	6	70	30
<i>pred cjevovodom</i>	11	9	55	45
<i>pred crtačem</i>	10	10	50	50
<i>pod cvijetom</i>	5	15	25	75
<i>od četke</i>	6	14	30	70
<i>pjevat će</i>	16	4	80	20
<i>pred čuvarom</i>	12	8	60	40
<i>puhat će</i>	14	6	70	30
<i>sad ću</i>	14	6	70	30
<i>pod čekićem</i>	15	5	75	25
<i>znat ću</i>	16	4	80	20
<i>grad će</i>	14	6	70	30
<i>nad cjepanicom</i>	15	5	75	25
<i>od čega</i>	8	12	40	60
<i>pred čistilištem</i>	8	12	40	60
<i>kad će</i>	11	9	55	45
<i>zaustavit ćemo</i>	13	7	65	35
<i>probat ću</i>	18	2	90	10
<i>igrat ću</i>	16	4	80	20
<i>pred čovjekom</i>	16	4	80	20
<i>pred džamijom</i>	16	4	80	20
<i>od džepa</i>	14	6	70	30
<i>od đaka</i>	14	6	70	30

<i>pred đardinom</i>	10	10	50	50
<i>pod đonom</i>	10	10	50	50
<i>pred džipom</i>	14	6	70	30
<i>glad će</i>	14	6	70	30
<i>od ćudljivog</i>	10	10	50	50
Σ	12,80	7,20	64,00	36,00

Tablica 1 donosi popis riječi prema skupinama, broj ispitanika koji su točno i onih koji su netočno izgovorili riječi te postotke točnog i netočnog izgovora (pravilnog i nepravilnog izgovora) u odnosu na ukupan broj studenata. U prvoj skupini riječi, iznad 50% studenata pravilno je izgovorilo 7 od 15 riječi (47%). Najviše studenata (80%) točno je izgovorilo riječ *odcjepljenje*. Pod pravilnim izgovorom ovdje se smatra gubljenje *d* ispred *c*. Slijede riječi *odcjeđivati*, *odcijepiti* i *podcrtati* koje je 60% studenata izgovorilo bez dentala ispred afrikate. Najmanje je studenata (25%) pravilno izgovorilo *odčitati* i *podcijeniti*.

U drugoj skupini postotak pravilno izgovorenih riječi gotovo je dvostruko veći (76%). Svih 15 riječi više od 50% studenata izgovorilo je pravilno. Zapravo ni u jednoj riječi taj se postotak nije spustio ispod 60%. Čak 7 riječi 80% i više studenata izgovorilo je pravilno. U najvećem postotku (95%) pravilno je izgovorilo napisanu riječ *naočigledce*.

Treća skupina pokazuje još bolje rezultate. Samo je jedno ostvarenje ispod 50% (40%) što se odnosi na izgovor napisanog *bratče*, ali je srednji postotak ipak 83%. Čak 3 riječi 100% studenata izgovara bez dentala ispred afrikata. To su riječi *gubitci*, *letci*, *zametci*. 13 riječi od ukupno njih 20 u ovoj skupini više od 90% studenata izgovara pravilno.

Rezultati za četvrtu skupinu pomalo iznenađuju jer je srednja vrijednost postotka pravilnih ostvarenja 64%, dakle manje od prethodne dvije skupine. Postoci su raznoliki, od 25% pravilnih ostvarenja za fonetsku riječ *pod cvijetom* do 80% za future *pjevat će*, *znat ću*, *igrat ću*.

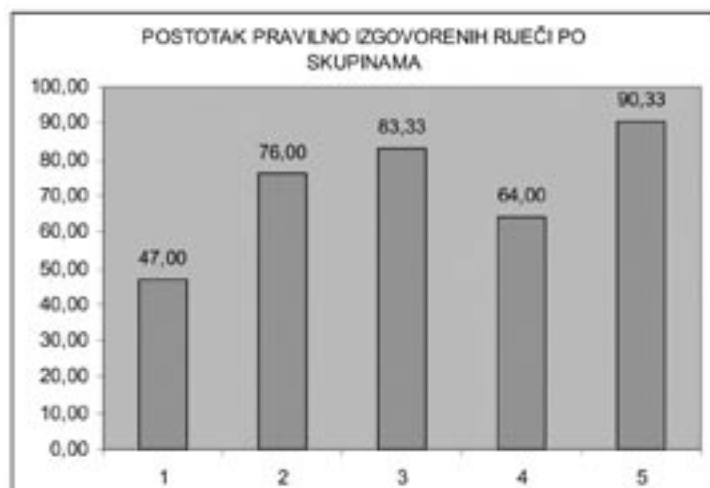
Tablica 2. Prikaz govornih ostvarenja spojeva dentala i afrikata unutar rečenica

REČENICE	DENTAL NEIZG.	DENTAL IZG.	POSTOTAK NEIZG.	POSTOTAK IZG.
<i>Nitko me nije nikad tako podcijenio.</i>	12	8	60	40
<i>Nije ga bilo jednostavno odćušnuti.</i>	17	3	85	15
<i>Postao je podđakom.</i>	11	9	55	45
<i>Očigledce nije uspio u svom naumu.</i>	20	0	100	0
<i>Moj šegrtče, jadan ti si!</i>	18	2	90	10
<i>Uz rijeku je šetalo čeljadce</i>	18	2	90	10
<i>i hranilo labudčiča.</i>	18	2	90	10
<i>Onaj sladoledžija radi dobre sladolede.</i>	20	0	100	0
<i>Naši zadatci su najpravičniji.</i>	20	0	100	0
<i>Njihovi zadaci nisu bili teški.</i>	20	0	100	0
<i>Koliko su veliki ovi zubatci.</i>	19	1	95	5

<i>Zubaci su jako ukusni.</i>	20	0	100	0
<i>Naši gubitci su golemi.</i>	20	0	100	0
<i>Gubici koje smo pretrpjeli, stajali su nas života.</i>	20	0	100	0
<i>Mislit ću samo na tebe.</i>	20	0	100	0
<i>Sastat ćemo se pred džamijom.</i>	19	1	95	5
<i>Ova glad će nas ubiti.</i>	12	8	60	40
<i>Kad će više doći taj vlak!</i>	14	6	70	30
<i>Slike se nalaze kod čuvara.</i>	16	4	80	20
<i>Sagradili su most nad cestom.</i>	18	2	90	10
<i>Zaustavit ćemo vrijeme.</i>	18	2	90	10
<i>Naći ću te pred čistilištem.</i>	15	5	75	25
Σ	18,07	1,93	90,33	9,67

Tablica 2 prikazuje petu, dodatnu skupinu rečenica. Promatran je izgovor spoja dentala i afrikata u riječima unutar rečenice. Prema očekivanjima dobiveni su najbolji rezultati, odnosno dobiven je najveći postotak (90,33%) pravilnog izgovaranja naših spojeva. Uglavnom je iznad 80% studenata pravilno izgovaralo spojeve dentala i afrikata, odnosno provodilo asimilacije. Naša pretpostavka da će razlika u pisanju npr. *zadatci* i *zadaci* utjecati na izgovor tih riječi unutar rečenica, pokazala se netočnom. Uglavnom su podjednako pravilno izgovorena ta pisana ostvarenja ili su razlike u postotku neznatne (npr. *zubatci* 95% / *zubaci* 100%). Može se reći da na izgovor ne utječe napisano (barem ne u ovom slučaju) jer je uzorak na kojem smo to ispitivali vrlo malen.

Srednje vrijednosti postotka pravilno izgovorenih riječi po skupinama prikazane su na Slici 1. Dijagram zorno prikazuje odnose. Najbolje se spojevi dentala i afrikata izgovaraju unutar rečenice jer se pozornost s izolirane riječi i problema raspršuje na cijeli kontekst te se postiže spontaniji izgovor. Najlošije se izgovaraju riječi prve skupine, a najbolje rečenice.

Slika 1. Dijagram postotka "pravilno" izgovorenih riječi po skupinama

Analiza pravilnog i nepravilnog izgovora spoja dentala i afrikata može se proširiti dodatnim objašnjenjima. Mogu se objasniti i međuostvarenja i pravilnog i nepravilnog izgovora. Iduća tablica donosi te odnose za sve skupine.

Tablica 3. Prikaz varijanti pravilnog i nepravilnog izgovora spoja dentala i afrikata u riječi

RIJEČI	NEIZGOVARANJE DENTALA			IZGOVARANJE DENTALA		
	UKUPNO	PRODUŽENI IZGOVOR	POSTOTAK PROD. IZG.	UKUPNO	OBEZVUČENI IZGOVOR	POSTOTAK OBEZ. IZG.
<i>nadcestar</i>	7	1	14,29	13	5	38,46
<i>nadčovjek</i>	6	0	0,00	14	3	21,43
<i>nadćutan</i>	9	2	22,22	11	4	36,36
<i>odcjeđivati</i>	12	1	8,33	8	3	37,50
<i>odcijepiti</i>	12	1	8,33	8	5	62,50
<i>odcjepljenje</i>	16	2	12,50	4	4	100,00
<i>odcuriti</i>	11	3	27,27	9	5	55,56
<i>odćurlikati</i>	8	2	25,00	12	7	58,33
<i>odćušnuti</i>	11	0	0,00	9	7	77,78
<i>odčepiti</i>	8	0	0,00	12	9	75,00
<i>odčitati</i>	5	3	60,00	15	11	73,33
<i>podcijeniti</i>	5	0	0,00	15	15	100,00
<i>podcrtati</i>	12	0	0,00	8	7	87,50
<i>podčiniti</i>	8	1	12,50	12	12	100,00
<i>podđakon</i>	11	3	27,27	9	1	11,11
<i>očigledce</i>	19	8	42,11	1	0	0,00
<i>mimogredce</i>	18	9	50,00	2	0	0,00
<i>naočigledce</i>	19	8	42,11	1	0	0,00
<i>sunovratce</i>	18	10	55,56	2	0	0,00
<i>dlijetce</i>	12	8	66,67	8	0	0,00
<i>čeljadce</i>	12	6	50,00	8	4	50,00
<i>koritce</i>	15	4	26,67	5	0	0,00
<i>gospodče</i>	12	5	41,67	8	3	37,50
<i>medvjedče</i>	13	5	38,46	7	2	28,57
<i>šegrtče</i>	16	2	12,50	4	0	0,00
<i>Hrtčić</i>	16	5	31,25	4	0	0,00
<i>labudčić</i>	14	2	14,29	6	0	0,00
<i>kabinetčić</i>	13	1	7,69	7	0	0,00
<i>sladoleđžija</i>	16	0	0,00	4	0	0,00
<i>leddžija</i>	15	2	13,33	5	0	0,00
<i>u bitci</i>	18	4	22,22	2	0	0,00
<i>dohodci</i>	19	4	21,05	1	1	100,00
<i>gubitci</i>	20	1	5,00	0	0	0,00

<i>hitca</i>	17	4	23,53	3	0	0,00
<i>izvadci</i>	18	4	22,22	2	2	100,00
<i>letci</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>mladca</i>	14	7	50,00	6	3	50,00
<i>nedostatci</i>	18	2	11,11	2	0	0,00
<i>otpadci</i>	19	1	5,26	1	0	0,00
<i>pogodci</i>	18	1	5,56	2	1	50,00
<i>predci</i>	17	1	5,88	3	1	33,33
<i>razgodci</i>	15	4	26,67	5	2	40,00
<i>škrtci</i>	19	3	15,79	1	0	0,00
<i>začetci</i>	19	3	15,79	1	0	0,00
<i>zadatci</i>	19	2	10,53	1	0	0,00
<i>zametci</i>	20	2	10,00	0	0	0,00
<i>zubatci</i>	19	2	10,53	1	0	0,00
<i>bratče</i>	8	2	25,00	12	0	0,00
<i>mladče</i>	10	6	60,00	10	1	10,00
<i>svitče</i>	15	4	26,67	5	0	0,00

<i>bit će</i>	12	0	0,00	8	0	0,00
<i>kod čuvara</i>	8	0	0,00	12	12	100,00
<i>kud ćeš</i>	12	0	0,00	8	7	87,50
<i>iznad će</i>	15	0	0,00	5	4	80,00
<i>mislit će</i>	15	0	0,00	5	0	0,00
<i>nad cestom</i>	14	0	0,00	6	4	66,67
<i>pred cjevovodom</i>	11	0	0,00	9	4	44,44
<i>pred crtačem</i>	10	1	10,00	10	5	50,00
<i>pod cvijetom</i>	5	0	0,00	15	10	66,67
<i>od četke</i>	6	0	0,00	14	6	42,86
<i>pjevat će</i>	16	0	0,00	4	0	0,00
<i>pred čuvarom</i>	12	0	0,00	8	6	75,00
<i>puhat će</i>	14	0	0,00	6	0	0,00
<i>sad ću</i>	14	0	0,00	6	4	66,67
<i>pod čekićem</i>	15	0	0,00	5	5	100,00
<i>znat ću</i>	16	0	0,00	4	0	0,00
<i>grad će</i>	14	1	7,14	6	1	16,67
<i>nad cjepanicom</i>	15	1	6,67	5	3	60,00
<i>od čega</i>	8	0	0,00	12	7	58,33
<i>pred čistilištem</i>	8	0	0,00	12	6	50,00
<i>kad će</i>	11	1	9,09	9	5	55,56
<i>zaustavit ćemo</i>	13	0	0,00	7	0	0,00
<i>probat ću</i>	18	0	0,00	2	0	0,00
<i>igrat ću</i>	16	0	0,00	4	0	0,00
<i>pred čovjekom</i>	16	0	0,00	4	0	0,00
<i>pred džamijom</i>	16	0	0,00	4	0	0,00

<i>od džepa</i>	14	0	0,00	6	0	0,00
<i>od đaka</i>	14	0	0,00	6	0	0,00
<i>pred đardinom</i>	10	0	0,00	10	0	0,00
<i>pod đonom</i>	10	0	0,00	10	0	0,00
<i>pred džipom</i>	14	0	0,00	6	0	0,00
<i>glad će</i>	14	0	0,00	6	3	50,00
<i>od ćudljivog</i>	10	1	10,00	10	4	40,00

Tablica 4. Prikaz varijanti pravilnog i nepravilnog izgovora spoja dentala i afrikata u rečenicama

REČENICE	NEIZGOVARANJE DENTALA			IZGOVARANJE DENTALA		
	UKUPNO	PRODUŽENI IZGOVOR	POSTOTAK PROD. IZG.	UKUPNO	OBEZVUČENI IZGOVOR	POSTOTAK OBEZ. IZG.
<i>Nitko me nije nikad tako podcijenio.</i>	12	4	33,33	8	5	62,50
<i>Nije ga bilo jednostavno odćušnuti.</i>	17	2	11,76	3	3	100,00
<i>Postao je podđakom.</i>	11	1	9,09	9	0	0,00
<i>Očigledce nije uspio u svom naumu.</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>Moj šegrtče, jadan ti si!</i>	18	6	33,33	2	0	0,00
<i>Uz rijeku je šetalo ćeljadce i hranilo labudčića.</i>	18	1	5,56	2	0	0,00
	18	7	38,89	2	1	50,00
<i>Onaj sladoledžija radi dobre sladolede.</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>Naši zadatci su najpravilniji.</i>	20	1	5,00	0	0	0,00
<i>Njihovi zadaci nisu bili teški.</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>Koliko su veliki ovi zubatci.</i>	19	1	5,26	1	0	0,00
<i>Zubaci su jako ukusni.</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>Naši gubitci su golemi.</i>	20	1	5,00	0	0	0,00
<i>Gubici koje smo pretrpjeli, stajali su nas života.</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>Mislit ću samo na tebe.</i>	20	0	0,00	0	0	0,00
<i>Sastat ćemo se pred džamijom.</i>	19	0	0,00	1	0	0,00
<i>Ova glad će nas ubiti.</i>	12	0	0,00	8	7	87,50

<i>Kad će više doći taj vlak!</i>	14	0	0,00	6	5	83,33
<i>Slike se nalaze kod čuvara.</i>	16	0	0,00	4	4	100,00
<i>Sagradili su most nad cestom.</i>	18	0	0,00	2	1	50,00
<i>Zaustavit ćemo vrijeme.</i>	18	2	11,11	2	0	0,00
<i>Naći ću te pred čistilištem.</i>	15	0	0,00	5	4	80,00

Tablice 3 i 4 donose prikaz međuostvarenja pravilnog i nepravilnog izgovora spoja dentala i afrikata u riječi i rečenici. Što se tiče skupine pravilno izgovorenih riječi i rečenica koje su sadržavale ove spojeve, tablice donose broj ukupno pravilno izgovorenih riječi, broj riječi u kojima se čuje produženi izgovor afrikata te postotak produženog izgovora. Za nepravilno izgovorene riječi tablice donose ukupan broj nepravilno izgovorenih riječi sa spojevima te broj i postotak riječi koje su izgovorene "polovično", odnosno tako da se dental *d* ne gubi, ali se obezvučuje i izgovara kao *t*. Rezultati su zanimljivi. Temeljna akustička analiza može biti predmet novog istraživanja. Lakše bi se moglo usporediti trajanje afrikata. D. Brozović tvrdi da se u većini slučajeva u ovim spojevima izgovara duga afrikata (Brozović, 1972/1973a: 139).

Naše istraživanje donosi rezultate da se afrikate izgovaraju, ali ne uvijek.

Od 15 riječi u prvoj skupini, kad se govori o pravilnom izgovoru (produženi smo izgovor uključili u pravilan), samo se kod izgovora riječi *odčitati* u većini ostvarenja (60%) čuje duga afrikata. Čuje se dakako kod nekih drugih riječi, ali u manjem postotku.

U drugoj skupini riječi sa spojem dentala i afrikata na granici radiksa i sufiksa pravilni izgovori četiriju riječi uključivali su duljenje afrikata (50%). To su riječi *mimogredce*, *sunovratce*, *dlijetce* i *čeljadce*.

U trećoj skupini riječi pri pravilnom izgovoru većina je studenata duljila afrikate (*c* odnosno *č*) u samo dvije riječi, odnosno u jednoj riječi koja se nalazila u različitim padežima. Radi se o oblicima riječi *mladac* u genitivu – *mladca* (50%) i vokativu – *mladče* (60%).

U četvrtoj skupini, asimilacije unutar govorne riječi dosljedno su se i u potpunosti provodile, naravno što se tiče kategorije pravilnog. Pri izgovoru samo 5 riječi studenti su, i to s manje od 10%, ostvarivali produžen izgovor afrikata.

I kod analize rečenica rezultati su slični. Produženi izgovor ostvaruje se uglavnom u riječima u kojima se ostvarivao i u njihovom izoliranom izgovoru, ali u manjem postotku. To je logično jer se tu radilo o povezanom govoru.

Kad se govori o nepravilnim ostvarenjima spojeva dentala i afrikata razlikuje se potpuno nepravilan izgovor ovog spoja (kad se dentali *d* ili *t* izgovore u potpunosti ispred afrikata) i, uvjetno rečeno, djelomično nepravilan izgovor. U tim se slučajevima zbog koartikulacije radi o obezvučenju zvučnog dentala *d* koji se ispred afrikate izgovara kao *t*.

U prvoj skupini pri nepravilnom izgovoru obezvučenje se vrlo često provodi. Od 15 riječi čak u 10, više od 50% studenata obezvučava dental *d*. U riječima *podcrtati* i *podcijeniti* obezvučenje je 100%-tno pa one zvuče *potcrtati* i *potcijeniti*.

U drugoj skupini obezvučavanje je vrlo rijetko što se očituje samo kod triju riječi. Prema tome, ostvaruje se *čeljadce* (50%), *gospodče* (37,50%), *medvjedče* (28,57%).

U trećoj skupini riječi od 20 riječi obezvučavanje se čuje kod 9 riječi. U dvjema riječima to je 100%-tno. Riječ je o primjerima *izvadci/izvatci*, *dohodci/dohotci*.

Kod asimilacija unutar fonetske riječi obezvučavanje dentala *d* vrlo je često u gotovo polovici primjera. Tako se pri izgovaranju često obezvučava *d* u riječima *kod čuvara, kud ćeš, pod čekićem, iznad će...*

IV. ZAKLJUČAK

Vrlo je složen odnos između fonema koji promišljamo i glasnika koji ostvarujemo u izgovorenoj riječi. U ovom je radu ispitano izgovaranje skupina dentala i afrikata na različitim granicama unutar riječi. Ispitane su mogućnosti kad se *t* i *d* uopće ne izgovaraju, kad se združuju u treći suglasnik ili kad mijenjaju svoju zvučnost radi tečnosti izgovora. Dobivena je široka paleta rezultata. Rezultati su pokazali i suprotnost u ostvarivanju, nastojanje da se *d* i *t* ispred afrikata izgovara što artikuliranije. Zaključiti se može da se u rečenicama radi spontanijeg izgovora i bržeg tempa skup *tc* i *dc* krati u *c*, isto kao kod nekih riječi koje su ispitanicima bile poznatije. Imamo, dakle, različite stupnjeve u učestalosti *c* i *tc*. D. Brozović ističe da je fonološko pravopisno načelo u skladu s tvrdnjom koja kaže da se fonemski skupovi *tc* i *tč* izgovaraju kao dugi, što mi nismo uspjeli dokazati za većinu primjera.

Cijeli niz čimbenika djeluje na to. Razlozi mogu biti pojedine individualne crte, stilski faktori, konkretni uvjeti pojedinačne realizacije, različite dijalektske podloge pojedinca i dr.

Ni nakon istraživanja ne može se dati jednoznačan odgovor na pitanje gube li se u govoru dentali ispred afrikata.

Nije nam ni bila namjera predlagati nova pravogovorna rješenja, već samo prikazati današnji izgovor skupova dentala i afrikata polazeći od članka D. Brozovića *Dentali ispred afrikata: gube se ili se izgovaraju?*

Ono što bismo zbog uske povezanosti govora i pisma mogli preporučiti jest:

Piši kao što je propisano, govori (i čitaj) kao što je pravilno. Misli na svoje riječi (na njihov fonemski lik) i izgovaraj ih naravno, prema pravilima njihove pretvorbe u govor!

V. LITERATURA

Stjepan B a b i ć, Božidar F i n k a, Milan M o g u š, 1996: *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb.

Eugenija B a r i ć, Mijo L o n č a r i ć, Dragica M a l i ć, Slavko P a v e š i ć, Mirko P e t i, Vesna Z e č e v i ć, Marija Z n i k a, 1997: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.

Dalibor B r o z o v i ć, 1972/1973a: "Dentali ispred afrikata: gube se ili se izgovaraju?", *Jezik*, 20, br. 5, str. 129-143.

Dalibor B r o z o v i ć, 1972/1973b: "O nekim načelnim pitanjima pravopisne i ortoepske norme", *Jezik*, 20, br. 5, str. 12-19.

Dalibor B r o z o v i ć, 1991: "Fonologija hrvatskoga književnog jezika", u *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, HAZU, Zagreb, str. 381-416.

Gabrijela K i š i č e k, Ivo Š k a r i ć, 2006: "Izgovaranje neizgovorljivih fonema", *Govor*, 23, br. 1, str. 1-19.

Anita R u n j i ć – S t o i l o v a, 2006: "Asimilacije unutar govorne riječi", (kvalifikacijska radnja), Filozofski fakultet u Zagrebu.

Ivo Š k a r i ć, 1969/1970: "Glasovne promjene unutar izgovorene riječi", *Jezik*, br. 5, str. 134-145.

Ivo Š k a r i ć, 1991a: "Jezik u pravopisu", *Jezik*, 39, br. 2, str. 33-64.

Ivo Š k a r i ć, 1991b: "Fonetika hrvatskoga književnog jezika", u: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, HAZU, Zagreb, str. 61-372.

Ivo Š k a r i ć, 2001: "Kakav pravopis (između fonetike i fonologije)", *Govor*, 18, br. 1, str. 1-32.

VI. PRILOZI

PRILOG I.

Lista riječi koja je čitana studentima.

Riječi navedene u prilogu nisu pisane po aktualnom Hrvatskom pravopisu (Babić, Finka, Moguš, 1996).

<i>nadcestar</i>	<i>djetinji</i>	<i>drvljanik</i>
<i>energetičar</i>	<i>farmaceut</i>	<i>gadljivo je</i>
<i>gombalište</i>	<i>gorući</i>	<i>hibernirao je</i>
<i>inženjering</i>	<i>odcjeđivati</i>	<i>isfućkao ga je</i>
<i>jesti</i>	<i>junački</i>	<i>kabel je</i>
<i>djevojaštvo</i>	<i>kompletan mu</i>	<i>higijenski</i>
<i>kooperacija</i>	<i>ihtiologija</i>	<i>nadžovjek</i>
<i>kategorijalan</i>	<i>nadčutan</i>	<i>jučerašnji</i>
<i>odcijepiti</i>	<i>eksproprijacija</i>	<i>odcijepljenje</i>

<i>odcuriti</i>	<i>inače</i>	<i>dlijetce</i>
<i>odćušnuti</i>	<i>dodvorički</i>	<i>odčitati</i>
<i>podcijeniti</i>	<i>medvjedče</i>	<i>hijena</i>
<i>karijeristički</i>	<i>gospodičić</i>	<i>mimogredce</i>
<i>čeljadce</i>	<i>labudčić</i>	<i>podčiniti</i>
<i>infekcija</i>	<i>predci (N mn.)</i>	<i>podđakon</i>
<i>gospodče</i>	<i>očigledce</i>	<i>gromača</i>
<i>odćurlikati</i>	<i>leddžija</i>	<i>čarapa</i>
<i>naočigledce</i>	<i>odčepiti</i>	<i>hitca (G jd.)</i>
<i>podcrtati</i>	<i>koritce</i>	<i>šegrtče</i>
<i>nedostatci (N mn.)</i>	<i>hrtčić</i>	<i>kabinetčić</i>
<i>sladoleddžija</i>	<i>u bitci (L jd.)</i>	<i>dohodci (N mn.)</i>
<i>lijevo</i>	<i>naslućivati</i>	<i>izvadci (N mn.)</i>
<i>sumovratce</i>	<i>mladca (G jd.)</i>	<i>ćušnuti</i>
<i>razgodci (N mn.)</i>	<i>čestoća</i>	<i>škrtci (N mn.)</i>
<i>artičok</i>	<i>začetcı (N mn.)</i>	<i>bijelo je</i>
<i>zadatci (N mn.)</i>	<i>strepnja</i>	<i>bratče (V jd.)</i>
<i>ljepota</i>	<i>svitče (V jd.)</i>	<i>strijela</i>
<i>pogodci (N mn.)</i>	<i>časak</i>	<i>gubitci (N mn.)</i>
<i>ćud je</i>	<i>bit će</i>	<i>dijeliti</i>
<i>kod čuvara</i>	<i>zametci (N mn.)</i>	<i>kud ćeš</i>
<i>ćorav</i>	<i>iznad će</i>	<i>milijunaški</i>
<i>misliti će</i>	<i>letci (N mn.)</i>	<i>nad cestom</i>
<i>pred cjevovodom</i>	<i>zubatci (N mn.)</i>	<i>četvrtast</i>
<i>pred crtačem</i>	<i>čvoruga bi</i>	<i>mladče (V jd.)</i>
<i>namaknuo je</i>	<i>otpadci (N mn.)</i>	<i>pod cvijetom</i>
<i>od četke</i>	<i>pjevat će</i>	<i>dugodnevica</i>
<i>pred čuvarom</i>	<i>puhat će</i>	<i>sad ću</i>
<i>pod čekićem</i>	<i>obgrljaj</i>	<i>znat ću</i>
<i>ljevica</i>	<i>grad će</i>	<i>nad cjepanicom</i>
<i>tanjur</i>	<i>od čega</i>	<i>pred čistilištem</i>
<i>kad će</i>	<i>zaustavit ćemo</i>	<i>probat ću</i>
<i>vratio se</i>	<i>češer</i>	<i>igrat ću</i>
<i>pred čovjekom</i>	<i>kolodvor</i>	<i>pred džamijom</i>
<i>kokoš</i>	<i>od džepa</i>	<i>eutanazija</i>
<i>od đaka</i>	<i>pred đardinom</i>	<i>greška</i>
<i>pod đonom</i>	<i>ona je</i>	<i>pred džipom</i>
<i>nebo</i>	<i>glad će</i>	<i>od ćudljivog</i>
<i>lipovljanski</i>	<i>lijevak</i>	<i>lončarski</i>
<i>mijesiti</i>	<i>onesvijestiti</i>	

PRILOG 2.

Rečenice koje su studenti izgovarali

Nije lako nekoga podčiniti.
 Nitko me nije nikad tako podcijenio.
 Nije ga bilo jednostavno odćušnuti.
 Postao je podđakom.
 Očigledce nije uspio u svom naumu.
 Moj šegrtče, jadan ti si!
 Uz rijeku je šetalo čeljadce i branilo labudčica.
 Onaj sladoledžija radi dobre sladolede.
 Naši zadatci su najpravičniji.
 Njihovi zadaci nisu bili teški.
 Koliko su veliki ovi zubatci.
 Zubaci su jako ukusni.
 Naši gubitci su golemi.
 Gubici koje smo pretrpjeli, stajali su nas života.
 Mislit ću samo na tebe.
 Sastat ćemo se pred džamijom.
 Ova glad će nas ubiti.
 Kad će više doći taj vlak!
 Slike se nalaze kod čuvara.
 Sagradili su most nad cestom.
 Zaustavit ćemo vrijeme.
 Naći ću te pred čistilištem.

PRILOG 3.

Tablica 5. Prikaz rezultata pravogovornog ispitivanja za riječi

RIJEČI	ISPITANICI																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
<i>nadcestar</i>	-	-*	+	+	-*	-	+	+	-	-*	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-*
<i>nadžovjek</i>	-	-*	+	+	-*	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-
<i>nadžutan</i>	+	-*	+	+	-*	-	+	+	-*	+	+	-	-*	-	+	+	-	-*	-	-
<i>odcjeđivati</i>	+	-*	+	+	-*	-	+	+	+	+	+	-	-	-*	+	+	+	-	+	-
<i>odcijepiti</i>	+	-	+	+	-*	-*	+	+	+	+	+	-	-	-*	+	+	+	+	-*	-*
<i>odcjepljenje</i>	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	-*	-*
<i>odcuriti</i>	-	-	+	+	-*	-*	+	+	-	+	+	-	-*	+	+	+	+	+	-*	-*
<i>odćurlikati</i>	+	+	-*	+	-*	-*	+	-*	-	+	+	-	-*	-*	+	+	-*	+	-*	-
<i>odćušnuti</i>	+	+	-*	+	-*	-*	+	+	-	+	+	-	-*	-*	+	+	+	+	-*	-*
<i>odčepiti</i>	+	-	-*	-*	-*	-*	+	+	-*	-*	+	-	-*	-*	+	+	+	+	-	-*
<i>odčitati</i>	-	-	-*	-*	-*	-*	+	-*	-*	+	+	-	-*	-*	+	+	+	-*	-	-*
<i>podcijeniti</i>	-*	-*	-*	-*	-*	-*	+	+	-*	+	+	-*	-*	-*	-*	-*	+	-*	-*	-*
<i>podcrtati</i>	-	+	-*	+	+	-*	+	+	-*	+	+	+	-*	-*	-*	+	+	+	+	-*
<i>podčiniti</i>	-*	-*	+	+	-*	-*	+	+	-*	-*	+	-*	-*	-*	+	+	-*	+	-*	-*
<i>podđakon</i>	+	+	+	+	-	-	+	+	-*	+	+	-	+	-	+	+	-	-	-	+

<i>očigledce</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
<i>mimogredce</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
<i>naočigledce</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
<i>sunovratce</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+
<i>dlijetce</i>	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	+	+
<i>čeljadce</i>	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+
<i>koritce</i>	-	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	+	+
<i>gospodče</i>	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	+
<i>medvjedče</i>	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
<i>šegrtče</i>	+	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>brtčić</i>	+	+	-	+	-	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+
<i>labudčić</i>	+	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	-	+	+	-
<i>kabinetčić</i>	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	+
<i>sladoledžija</i>	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	+	+	-
<i>leddžija</i>	+	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+	+	+	-
<i>u bitci</i>	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>dohodci</i>	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>gubitci</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>hitca</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	-
<i>izvadci</i>	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>letci</i>	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>mladca</i>	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+
<i>nedostatci</i>	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>otpadci</i>	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>pogodci</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+
<i>predci</i>	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
<i>razgodci</i>	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+
<i>škrtci</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>začetci</i>	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>zadatci</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
<i>zametci</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>zubatci</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>bratče</i>	-	-	-	+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-
<i>mladče</i>	+	-	+	+	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+	-
<i>svitče</i>	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+

<i>bit će</i>	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-
<i>kod čuvara</i>	+	-*	-*	-*	+	-*	+	-*	-*	+	+	-*	-*	+	-*	+	+	-*	-*	-*
<i>kud ćeš</i>	+	+	-*	+	+	-*	+	-*	-*	+	+	+	-*	-	-*	+	+	+	-*	+
<i>iznad će</i>	+	+	-	+	+	+	+	-*	-*	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	-*	+
<i>mislit će</i>	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+
<i>nad cestom</i>	+	+	-	+	+	-	+	-	+	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	-	-*
<i>pred cjevovodom</i>	+	+	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-*	+	-*	-*	-	-*
<i>pred crtačem</i>	-*	+	-*	-*	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-*	+	-*	+	-	+
<i>pod cvijetom</i>	-*	-*	-	-*	-*	-	+	-	-	+	+	+	-*	-*	-*	-*	+	-*	-	-*
<i>od četke</i>	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-*	-	+	-*	-*	-*	-*	-*
<i>pjevat će</i>	+	-	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>pred čuvarom</i>	-*	-*	-	+	+	+	+	-	-*	+	+	-*	-*	+	+	+	+	+	-*	+
<i>puhat će</i>	-	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+
<i>sad ću</i>	-*	+	-	-*	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	+	-	+
<i>pod čekićem</i>	+	-*	-*	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	-*	+
<i>znat ću</i>	-	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
<i>grad će</i>	-	+	-	-	+	+	+	+	-*	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+
<i>nad cjepanicom</i>	-*	-*	-	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>od čega</i>	-	-*	-*	-*	+	-	+	-	-*	+	+	+	-	-*	+	+	+	-*	-	-*
<i>pred čistilištem</i>	-	-*	-	+	+	-	+	-	-*	+	+	-*	-*	-	-*	+	-*	+	-	+
<i>kad će</i>	-	+	-	+	+	-	+	-*	-*	+	+	+	-*	-*	+	+	+	+	+	-*
<i>zaustavit ćemo</i>	-	+	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	-	+
<i>probat ću</i>	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>igrat ću</i>	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+
<i>pred čovjekom</i>	-*	-*	-	-*	+	-*	+	+	+	+	+	+	-*	-*	-*	+	+	-*	-*	+
<i>pred džamijom</i>	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+
<i>od džepa</i>	-	-	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>od đaka</i>	-	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>pred đardinom</i>	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-	-
<i>pod donom</i>	-	-	-	-	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	-
<i>pred džipom</i>	-	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
<i>glad će</i>	-	-*	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-*	-*
<i>od ćudljivog</i>	-	+	-	-*	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-*	+	+	-*	+	-	-*

PRILOG 4.

Tablica 6. Prikaz rezultata pravogovornog ispitivanja za rečenice

REČENICE	ISPITANICI																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
<i>Nitko me nije nikad tako podcijenio.</i>	-*	+	+	+	+	-*	+	-*	+	+	+	+	-*	-*	+	+	-*	-*	-*	+
<i>Nije ga bilo jednostavno odćušnuti.</i>	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>Postao je podđakom.</i>	-	+	-	+	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	+	+	+	+	-	+
<i>Očigledce nije uspio u svom naumu.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Moj šegrtče, jadan ti si!</i>	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>Uz rijeku je šetalo čeljadce i hranilo labudčiča.</i>	+	-*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>Onaj sladoledžija radi dobre sladolede.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Naši zadatci su najpravičniji.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Njihovi zadaci nisu bili teški.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Koliko su veliki ovi zubatci.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Zubaci su jako ukusni.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Naši gubitci su golemi.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Gubici koje smo pretrpjeli, stajali su nas života.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Mislit ću samo na tebe.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Sastat ćemo se pred džamijom.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>Ova glad će nas ubiti.</i>	-*	-*	+	+	+	+	+	-	-*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-*	-
<i>Kad će više doći taj vlak!</i>	-*	-*	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	+	-*	-*	+	+	+	+	-*	-*
<i>Slike se nalaze kod čuvara.</i>	-*	-*	+	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Sagradili su most nad cestom.</i>	+	-*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
<i>Zaustavit ćemo vrijeme.</i>	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
<i>Naći ću te pred čistilištem.</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	-*	+	+	+	-*	-	+	+	+	+	-*	-*

ARE DENTALS PRONOUNCED BEFORE AFFRICATES?
THE DEBATE ON AN ORTHOEPIC PROBLEM

SUMMARY

This paper is based on the article *Dentals before affricates: are they pronounced or not?* by Dalibor Brozović (1972/1973). The authors are referring to this question from the orthoepic point of view. The basis for their research are Brozović's categories of consonant clusters within words: clusters of a dental and an affricate on the boundary between prefix and radix (prefixed groups), radix and suffix (suffixed groups) and phonemic alternations during morphological changes (alternation groups). The authors also present a new, fourth category, a cluster of a dental and an affricate on the boundary between two words (phonetic changes). Twenty students of the Croatian language and literature at the Faculty of Philosophy in Split pronounced words which contained these consonant clusters.

KEY WORDS: *orthographic, orthoepy, dental, affricate*